

הנדון: כשלים חמורים באכיפת הבטיחות בעבודה עם חומרי הדברה

הריני לפנות אליכם בעניין שבנדון, בבקשה להורות לאלתר על שימוש בסמכויות האכיפה הקיימות בכל הנוגע לעבודה עם חומרי הדברה בענף החקלאות. זאת, נוכח סקרים שערכנו בקרב עובדי החקלאות שאינם ישראלים, ומהם עלה כי סוגיה זו היא מהקשות והפוגעניות ביותר בהעסקתם בישראל, ולצד מידע לפיו מאז החלה זרוע העבודה ומינהל הבטיחות לפרסם את צווי הבטיחות המוטלים על מעסיקים – בשנת 2017 – היה **צו בטיחות אחד ויחיד** בלבד שהוטל בכל הנוגע לשימוש בחומרי הדברה, וזאת בשנת 2019. הדברים, אלה לצד אלה, מלמדים על אוזלת-יד המגיעה לכדי זילות בחיי העובדים ובבריאותם, באופן שעושה את דבר המחוקק פלסטר. להלן טעמי הפנייה.

1. חומרי ההדברה בענף החקלאות משמשים כאמצעי לקטל עשבייה וחרקים, ולשם הבטחת רציפות של תוצרת חקלאית. רוב חומרי ההדברה מכילים כימיקלים המזיקים למי שבא עימם במגע. עובדי החקלאות הם המכינים את חומרי ההדברה, מערבבים ומרססים אותם, ומחקרים שנערכו מחוץ לישראל הראו כי הדבר חושף אותם לסיכון יתר להרעלה מחומרי הדברה עקב שימושם בחומרים האלה בצורתם המרוכזת ביותר.¹
2. מחקרים רבים מצביעים על כך שחומרי הדברה עלולים לפגוע בבריאותם של בני אדם. התופעות עלולות להיות קלות עד קשות, קצרות טווח ואף ארוכות טווח. מחקרים אפידמיולוגיים מראים כי מגע ממושך של עובדים עם החומרי הדברה ודליפתם לאוויר /או מגע של חומרים אלה עם הגוף עשוי לגרום לבעיות בריאותיות זמניות כגון בחילות, הקאות, סחרחורות, כאבי ראש ובטן. יתרה מזאת, מגע עם חומרי הדברה עלול אף לגרום למחלות כרוניות בדרכי הנשימה, בעור ובמערכת העצבים, משפיע על מערכת הרבייה,² וכן מגדיל את הסיכוי לחלות בסוגים שונים של סרטן. המכון האמריקאי לחקר הסרטן מצא קשר בין שימוש בחומרי הדברה להתפתחותם של סוגי סרטן שונים, וביניהם: לוקמיה, לימפומה מסוג נון-הודג'קינס, סרטן מוח, עצמות, חזה, שחלות, ערמונית, אשכים וכבד.³
3. דוח מבקר המדינה 67ב משנת 2017 עסק בשימוש בחומרי הדברה בישראל באופן רחב, וכלל התייחסות מיוחדת לסוגיית בטיחות העובדים בחקלאות, בדגש על עובדים זרים:

"העובדים בחקלאות הם ככל הנראה אלה החשופים ביותר לחומרים רעילים
אלה כיוון שבעת ההדברה עלולים החומרים לבוא במגע עם עורם וכן לחדור

¹ <https://www.farmworkerjustice.org/content/pesticide-safety>

² דוח של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אפריל 2010: שירי בס רב, שימוש בחומרי הדברה בחקלאות

Working conditions and Occupational safety among Thai agriculture workers In The State of Israel, Wongsakorn Angkhakhumool, Disease Control Journal Vol.43, No.1, January-March 2017

³ <http://www.toxicsaction.org/problems-and-solutions/pesticides>

לדרכי נשימתם. עלו ליקויים בהיקף ההדרכה לעובדים ובאספקת ציוד מגן במיוחד עבור עובדים זרים בחקלאות, שהם מלכתחילה מגזר מוחלש.⁴

4. צוות "קו לעובד" מקיים מגעים שוטפים, לרבות קבלת קהל, עם מהגרי עבודה ועובדים פלסטינים המועסקים בתחום החקלאות. שתי הקבוצות גם יחד מונות למעלה מ-30 אלף עובדים, ומהוות את הרוב המכריע בקרב עובדים לא מקצועיים בענף החקלאות, מזה למעלה מעשור; מדובר בקבוצה נעדרת קול בציבור הישראלי, העובדת עבודה קשה וחשופה לחומרים מסוכנים. כחלק מעבודת קו לעובד, ערכנו במהלך השנתיים החולפות סקרים שונים בסוגיות המטרידות את העובדים בענף, בשפותיהם. אחד הסקרים נגע לשימוש בחומרי הדברה, וממצאיו קשים ביותר: 93% מהעובדים שהשיבו על הסקר דיווחו כי הם סובלים מבעיות בריאות הקשורות לעבודתם, אשר מתמשכות לאורך כל תקופת עבודתם בישראל. מרבית הבעיות הרפואיות שהופיעו בקרב עובדים אלה קשורות במגע עם חומרי הדברה, בתוכם בעיות עור אודותיהן הלינו כמעט 40% מהעובדים בענף החקלאות; וקשיי נשימה, צריבה בעיניים וכאבי בטן שעל כל אחד מהם הלינו למעלה מ-20% מהעובדים בענף.
5. למרות היקפה של הבעיה והעובדה כי השלכותיה הקשות ידועות, לא מופעלים כלי אכיפה הקיימים כיום במסגרת החוק (כלים אשר מלכתחילה דורשים עדכון והרחבה, עניין החורג מפנייה זו). ובין היתר: לא מותלים רישיונות של מעסיקים בשל סוגיות בטיחות בעבודה בחומרי הדברה; ולא מופעלים כלל הכלים הנקובים בחוק ארגון הפיקוח על העבודה התשי"ד 1954 ו/או התקנות שהוצאו על פיו, ובין היתר: לא מוצאים צווי בטיחות או צווי שיפור בכל הנוגע לעבודה עם חומרי הדברה; לא מובאים מומחים מקצועיים לנושא ההדברה; ולא מוקצים פקחים מיוחדים שעיסוקם או מומחיותם בהדברה ובחומרי הדברה.
6. כאמור, מבדיקה בפרסומי הצווים עולה כי צו אחד בלבד הוצא מראשית פרסומם של הצווים הללו באופן שקוף, ביחס לעבודה עם חומרי הדברה. זהו לעג לרש, וזלזול בבריאותם של העובדים החלשים ביותר בשוק העבודה בישראל.
7. בית המשפט העליון התייחס לחובתה של הרשות להבטיח את זכויות היסוד של מהגרי העבודה בשטחה, והזכות לחיים ולשלמות הגוף – ניצבות בראש רשימת הזכויות שמחובתה של הרשות לדאוג להתקיימותן:

"האיסור לפגוע בזכויותיו של אדם לחיים, לשלמות הגוף ולכבוד מתייחס, אפוא, לכל אדם באשר הוא אדם. הגנה זו מכוח חוק-היסוד אינה מוגבלת לאזרח ולתושב, אלא היא מוענקת לכל אדם, לרבות למי שנכנס לישראל שלא כדין" (השופטת פרוקצ'יה בבג"ץ [11437/05 קו לעובד נ' משרד הפנים](#), [פורסם בנבו] 3.4.11 פסקה 36 לפסק דינה).

ובבג"ץ 1105/06 קו לעובד נ' שר הרווחה (22.6.2014) נקבע כדלהלן:

"העסקת עובדים זרים בישראל עוררה ומעוררת סבך של שיקולים, בעיות וקשיים שעל המדינה להתמודד עימם... לא ניתן להתייחס אליהם כחוטבי העצים ושואבי המים של החברה הישראלית ולהתעלם מצרכיהם

⁴ דוח מבקר המדינה 67, התשע"ז - מאי 2017, עמודים 486-487, פסקה 6.

הבסיסיים. התנערות מחובות אלו כלפי העובדים הזרים יש בה מימד של ניצול שאינו מתיישב עם ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית ושמירתה על זכויות אדם" (שם, סעיף 14 לפסק דינה של השופטת ארבל).

8. כבר נפסק כי "סמכות הרשות הופכת לסמכות שבחובה כאשר הנסיבות העובדתיות הן כאלה שערכי היסוד של השיטה החוקתית והמשפטית שלנו הופכים את אי-הפעלתה של הסמכות לבלתי סבירה, באופן היורד לשורשו של עניין" (בג"ץ 3094/03 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד מז(5) 404, 421 (1993) (להלן: עניין התנועה לאיכות השלטון); בג"ץ 1067/08 עמותת "נוער כהלכה" נ' משרד החינוך, פסקה 25 לפסק דינו של השופט לוי (6.8.09); בג"ץ 2344/98 מכבי שירותי בריאות נ' שר האוצר, פ"ד נד(5) 759, 729 (2000); בג"ץ 3872/93 מישראל בע"מ נ' ראש הממשלה ושר הדתות, פ"ד מז(5) 496, 485 (1993)).
9. בהקשר זה, כי הימנעות מהפעלתה של הסמכות ליתן צווי בטיחות ולאכוף הוראות בטיחות בכל הנוגע בעבודה עם חומרי הדברה – עולה כדי פגם חמור בשיקול הדעת שנתן המחוקק למשרד העבודה בחוק ארגון הפיקוח על העבודה.
10. פנייה זו אינה באה במקום פניות אחרות, ונפרדות, הנוגעות לעדכון הרגולציה החלה על העבודה עם חומרי הדברה. אולם תמונת האכיפה מצטרפת לחדלון הרגולטורי, באופן שביחד מהווה זילות בחיי אדם ובבריאותו. רק כדי סבר את האוזן נציין כי "תקנות הבטיחות בעבודה (גהות תעסוקתית ובריאות העובדים בחומרי הדברה), התשע"ו-2016"⁵, טרם הגיעו לכדי השלמה לכדי תקנות תקפות ומחייבות, למרות חמש שנים תמימות בהן הן מחכות לשלבי סיום. כאמור, סוגיה זו תטופל על ידינו בנפרד.
11. לאור האמור נבקשך להורות למינהל הבטיחות לעשות שימוש בסמכויות האכיפה ובכלי האכיפה העומדים לרשותו בתחום השימוש בחומרי הדברה; כן נבקשך למנות או להתקשר עם גורמים מקצועיים שייתנו מענה מקצועי מקיף לתחום חשוב זה; לתגבר את עבודת הפיקוח; ולתעדף את הנושא של עבודה עם חומרי הדברה בכלל הכלים העומדים לרשות המשרד. יצוין, כי אנו שוקלים נקיטה בצעדים משפטיים בעניינים האמורים בפניה זו. נודה, על כן, על תשובה מהירה לפנייתנו.

בכבוד רב,

אורית רוני, עו"ד

מיכל תגר, עו"ד

העתקים:

עוה"ד דבי ספיר אליעזר, יועמ"ש זרוע עבודה
אינג' חזי שוורצמן, ראש מינהל הבטיחות בעבודה

עוה"ד שירי לב רן לביא הממונה על זכויות עובדים זרים

⁵ [טיוטת תקנות הבטיחות בעבודה \(גהות תעסוקתית ובריאות העובדים בחומרי הדברה\), התשע"ו-2016.](#)